

GODÓ ÁGNES:

DRÁVÁTÓL A MURÁIG

(Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1965. 226 o.)

Godó Ágnes a magyar hadtörténe-
szek régi adósságát egyenlítette ki,
amikor az olvasó kezébe adta a „Drá-
vától a Muráig” című könyvét. Új
munkája emléket állít a hazánk fel-
szabadításában részt vett 1. Bolgár
Hadseregnek. A szerző több éves ku-
tatómunkája eredményeit igyekezett
összesűriteni 226 oldalra és megmutat-
ni, hogy az 1944 szeptemberében fel-
szabadult bolgár nép hadserege már

1945-ben, a jugoszláviai felszabadító
harcok után, milyen hőiesen vette ki
részét a német fasiszta csapatok szét-
zúzásából és járult hozzá a szovjet és
román hadsereg mellett hazánk fel-
szabadításához.

A könyv, ahogy erre címe is utal,
döntően az 1. Bolgár Hadsereg 1945
elején megvívott védelmi és támadó
hadműveleteivel foglalkozik. Abból a
célból, hogy az összképet szemlélete-
sebbé tegye, művének I. és II. részé-
ben „A népi demokratikus rendszer
létrejötte Bulgáriában” és „Az új típusú
bolgár hadsereg megszervezése” cím
alatt nagy ecsetvonásokkal felvázolja
a bolgár nép harcát a monarcho-fa-
siszta uralkodó osztály és a hitleri
megszállók ellen és megrajzolja az új-
típusú bolgár hadsereg születésének
történetét is. E nélkül talán nem is
lehetne megérteni, hogy az alig né-
hány hónapja felszabadult Bulgária,
hogyan tudott több mint százezer fős
hadsereget küldeni a szovjet—német
arcvonalra.

Godó Ágnes világos vonalvezetéssel
mutatja meg, hogy a bolgár dolgozók
a két világháború között a bolgár ura-
lkodó osztály kegyetlen fasiszta dikta-
túrája ellenére szakadatlanul harcol-
tak a reakciós rendszer kül- és belpo-
litikája ellen. Ezért hiába vált a mo-
narchia Hitler szövetségesevé, nem
merészkedett hadat üzeni a Szovjet-
uniónak. A „Nagy Bulgária” délibáb-
ját kergető uralkodó osztály a Jugosz-
láviától és Görögországtól elrabolt te-

rületekkel sem tudta maga mellé állítani a bolgár tömegeket.

„A hitleri Németország kezdetben követelte a szovjetellenes háborúban való aktív részvételt... De a monarcho-fasiszta kormány erre nem mert vállalkozni. A Szovjetunió megtámadása felháborodást és tiltakozást váltott volna ki a bolgár tömegekből.”

A szerző részletesen elemzi, hogy 1941. június 22-e után, amikor a hitleri Németország megtámadta a Szovjetuniót, miként bontakozott ki az országban a Bolgár Kommunista Párt irányításával az antifasiszta harc. Rámutat arra, hogy a Hazafias Front megalakulása 1942 nyarán „...történelmi szükségszerűség volt Bulgária életében...” A front felbecsülhetetlen jelentőségű felvilágosító és szervező munkát végzett a tömegek között és előkészítette a talajt az antifasiszta harc kibontakozásához.

A Szovjetunió 1943. évi nagy győzelmei után megalakult az antifasiszta harcot irányító NOVA (Népi Felszabadító Felkelő Hadsereg) és annak vezérkara szervezett formát adott az állandóan növekvő partizántevékenységeknek.

„A partizánhadsereg létrehozása nemcsak az antifasiszta mozgalom erősödésére, hanem a pártnak a cári hadseregen belüli agitációs és szervező munkájára is nagy hatással volt”, úgy hogy 1943 végén és 1944 elején a bolgár ellenállási mozgalom már nemcsak a Népi Felszabadító Felkelő Hadsereg, hanem a cári hadsereg hazafias erőire is számíthatott.

Ezek után érthető, hogy az 1944 tavaszán és nyarán felgyorsuló történelmi események tovább szélesítették az antifasiszta harc tömegbázisát és 1944 „július végén a párt központi bizottsága, a NOVA vezérkara és a Hazafias Front nemzeti bizottsága megkezdte az egész országra kiterjedő fegyveres felkelés előkészítését”.

A monarcho-fasiszta rendszer kegyetlen terrorja ellenére a szovjet hadsereg iași—kisinyovi sikeres hadművelete, majd Románia kilépése a háborúból és a szovjet csapatok megjelenése Bulgária határán, elérkezetté tették a fegyveres felkelés megindítását, a régi rendszer haladéktalan megdöntését.

A bolgár antifasiszta tömegek felkészülten várták a felszabadító szovjet hadsereget, keresztülhúzták a bolgár uralkodó osztály szovjet- és népellenes manővereit. Amikor 1944. szeptember 8-án a szovjet csapatok átlépték a román—bolgár határt, 8-ról 9-re virradó éjjel megkezdtek a fegyveres felkelést és megdöntötték a monarcho-fasiszta diktatúrát.

Ez a magyarázata annak, hogy Bulgária a felkelés győzelmének másnapján, miután szeptember 10-én hadat üzent a hitlerista Németországnak, hadműveleteket kezdett ellene. „A régi hadsereg demokratikus érzelmű tisztjei, katonái és a NOVA alakulatai... szeptember elejétől harcoltak a német csapatokkal.”

Godó Ágnes munkájának II. részében az új típusú bolgár hadsereg megteremtésének problémáival foglalkozik. Rámutat arra, hogy az új típusú hadsereg megszervezése a szélesen kibontakozó népi ellenállás ellenére sem volt egyszerű feladat. A reakciós erők a kezdeti megtorpanás után magukhoz tértek és a koalíciós lehetőségeket kihasználva mindent elkövettek, hogy megakadályozzák Bulgária részvételét a hitleri Németország elleni háborúban. A Velcsev hadügyminiszter köré csoportosult régi tisztek akadályozták az 1. hadsereg megszervezését és felkészülését a harcra. (Érdekes lett volna, hogy ha a szerző részletesebben foglalkozik azzal, hogy a Szövetséges Ellenőrző Bizottság angol—amerikai tagjai, milyen segítséget nyújtottak ehhez.) A bolgár haladó erőknek politikai, gazdasági és katonai kérdésekben, hasonlóan mint nálunk Magyarországon, meg kellett küzdeni a visszahúzó erőkkel.

A hadseregen belül 1944 utolsó hónapjaiban éles harc bontakozott ki egyrészt a reakciós miniszter, a tábornokok és a régi tisztek, másrészt a kommunista párt, a partizánokból vezető beosztásba került parancsnokok és politikai tisztek között azért, hogy a bolgár hadsereg valóban új típusú hadsereggé váljon.

„A bolgár kommunisták helyesen értették meg a régi káderek felhasználásáról szóló lenini tanítást is.” A régi cári hadseregből sok demokratikus érzelmű tisztet és tiszthelyettest

vettek át az új bolgár hadseregbe, „... akik készek voltak harcolni a német fasizmus ellen”. Ez tette lehetővé, hogy a Hazafias Front — megtartva a régi hadsereg kereteit — fokozatosan teljesen új tartalommal töltse meg. A reakciós tisztek egy részét közvetlenül szeptember 9-e után, a Velcsev mögé megbújókat pedig fokozatosan távolították el a hadseregből, miközben a NOVA alá tartozó dandárokat beolvasztották, tisztjeit és altisztjeit átvették hivatalos állományba. A szeptember 20-án felállított politikai helyettesi intézmény, a minisztériumban vezető beosztásba került kommunista tábornokok és tisztek a koalíciós kormányzásból adódó viszonyok miatt, elszigetelték, majd eltávolították a reakciós elemeket a hadseregből. Ez az átszervezés saját tapasztalatainkból is tudjuk, nem volt egyszerű, különösen mert a minisztérium élén még jó ideig rojalista cári tábornok állott, akit a bolgár és angol—amerikai reakciós körök is támogattak.

Helyes, hogy Godó Ágnes ezzel részletesen foglalkozik, mert enélkül érthetetlen volna, hogy az 1. Bolgár Hadseregnek a hadművelési területre való elvonulása után, miért kellett szembekerülni néhány reakciós tiszt zavarokká.

A szerző jól érzékelteti, hogy a BKP milyen mesterien oldotta meg feladatát a szeptember 9-i győzelmes felkelés utáni bonyolult viszonyok között. Nemcsak szembe fordította a bolgár fegyveres erőket a hitleristákkal, hanem miközben aktívan bekapcsolódott a háborúba, át is szervezte a hadsereget.

A szerző részletesen foglalkozik az 1. Bolgár Hadsereg megszervezésének problémáival is. Az 1944. október 28-án aláírt fegyverszüneti egyezmény alapján a bolgár kormány kötelezte magát „egy kb. 100 000 fős önálló hadsereg felállítására, amely a 3. Ukrán Front kötelékében a német fasizmus végleges leveréséig részt vesz a harcokban”.

Az 1944. november 21-én kiadott VKF utasítás alapján öt hadosztályból álló hadsereg megszervezéséhez láttak hozzá. A hadsereg parancsnokává Vlagyimir Sztójcev tábornokot, politikai helyettesé Sztepan Ataszov tábornokot

neveztek ki. Sajnos, a szerző a VKF nevét nem adja meg, pedig a hadsereg-törzs munkájának irányításában, a hadműveletek előkészítésében a VKF-nek jelentős szerepe volt.

Az 1. Bolgár Hadsereg szervezési, feltöltési, fegyverzeti, anyagi-technikai és erkölcsi-politikai állapotának levéltári kutatásokon nyugvó, szinte hézagmentes bemutatása után tér rá arra, hogy 1944. december 8-án a 3. Ukrán Front parancsnoka, Tolbuhin marsall milyen feladatokat állított a bolgár csapatok elé.

Sajnos, ennek ismertetésénél a szerző szakít eddigi precizitásával. Ez különben a munka későbbi fejezeténél is előfordul. Az általános hadászati feladatról átugrik a harcászati szintre anélkül, hogy hadművelési vonatkozásban is konkretizálna a feladatokat. Ez aztán megnehezíti annak megértését, hogy a 3. Ukrán Front összfeladatának megoldásában végeredményben mi hárul az 1. Bolgár Hadseregére. Jellemző példa erre, amikor a munka 82. oldalán Tolbuhin feladat megadását így ismerteti: „December közepétől az a feladat hárult rájuk, hogy a Jugoszláv Népi Felszabadító Hadsereg egységeivel együtt üzzék ki a német erőket a Duna és Száva közéről, nyomuljanak előre északnyugati irányban Vratno felé, majd váltsák fel a 68. szovjet lövészhadtestet és a Jugoszláv Népi Felszabadító Hadsereg 1. hadtestének egységeit Dráva—Vukovár körzetében”.

Ebből nagyon nehéz kihámozni, hogy december 18-án és 20-a után, amikor az 1. Bolgár Hadsereg felváltotta a szovjet és jugoszláv csapatokat, december 22-én Satin és Orlovát irányában milyen széles arcvonalon, milyen támadó hadművelési felépítésben hol, mikor, hogyan, milyen erővel és milyen módon, milyen ellenséges erőkkel szemben kellett feladatát megoldania.

A 88. és 89. oldalon leírtakból nem látni világosan, hogy a frontparancsnok helyesen szabta-e meg a hadsereg feladatát, továbbá azt, hogyan helyezkedtek el a hadosztályok, milyen megerősítést kaptak, miként vezette a hadseregparancsnok a hadműveletet stb. Vagyis ha el is fogadjuk a szerző értékelését a hat napig tartó támadó

hadműveletről, a kép mégsem tiszta, mert a front- és hadseregpáncsnok intézkedéseit nem ismerteti.

Hasonlóan hiányos az 1. Bolgár Hadsereg északnyugati irányba, Ilok és Perováradin felé haladó átcsoportosítására adott intézkedés ismertetése is. A folyóátkelés tervének elemzése talán választ adott volna azokra a nehézségekre, amelyek a végrehajtás során bekövetkeztek. Hiszen a szerző a 91. oldalon azt írja: „A szovjet páncsnokság az átkeléshez megfelelő mennyiségű csónakot, vontatót, uszályt, folyami hajót és páncélozott motorcsónakot biztosított. Az átkelést a szovjet tüzérség és a dunai flottilla biztosította”.

Az első nap az átkelés tervszerűen folyt, később azonban egy előre nem látható esemény megakadályozta az átkelés gyors végrehajtását. A szerző ezt a 250 km távolságról való átcsoportosítással, időjárási viszonyokkal és az ellenséges agitációval magyarázza. Itt helyes lett volna a hadseregtörzs tervező munkáját is bírálat tárgyává tenni, amely nem kellő körültekintéssel készítette el a menet és az átkelés tervét.

Az 1. Bolgár Hadsereg átcsoportosítása után a szerző ismerteti a hadseregpáncsnok utasítását, amelyben meghatározta a hadosztályok védősávját. Kár, hogy itt nem a kötelező katonai terminológia kifejezéseket használja. A védelmi sáv jobb, vagy bal szárnya, középső szakasza helyett a nyugati, déli és keleti szakasz kifejezést használja, ami zavarólag hat a védelmi, illetve támadó hadműveletek ismertetésekor.

Helyesebb lett volna, ha az 1. Bolgár Hadsereg 1945. január 10-én kapott új feladatának ismertetésénél elemezte volna a hadsereg helyét és szerepét a 3. Ukrán Front hadműveletének keretében, és megmagyarázta volna, mi indokolja, hogy a hadsereg 250 km széles védősávot kapott. Ez azért indokolt, mert 1945-ben az összefegyvernemi hadsereg rendszerint 40–60 km szélességben védett. E problémák mélyebb vizsgálata ugyanakkor még világosabbá tette volna, hogy az 1. Bolgár Hadsereg röviddel megszervezése után, háborús tapasztalatok nélkül, menet közben összekovácsolódott

vezetési törzsekkel, viszonylag kevés tüzérséggel és harckocsival képes volt gyorsan beleilleszkedni a 3. Ukrán Front kötelékébe és végrehajtani a rája háruló feladatokat.

A „Drávától a Muráig” című munka III. része „Az 1. Bolgár Hadsereg harctevékenysége Dél-Magyarország területén” alapos részletességgel, levéltári, helytörténeti kutatások alapján mutatja be a bolgár csapatok részvételét a fasiszta német és szálasista magyar erők szétzúzásában. A hadászati kép megrajzolása után különösen harcászati vonatkozásban szinte hézagmentesen mutatja be a bolgár alegységek és magasabbegységek védelmi, majd támadó harcait.

Kár, hogy a hadműveleti feladatok és vezetés ismertetésére a munkában nem jutott hely, pedig ez a hadtestek, hadosztályok, ezredek és zászlóaljok harcászati tevékenységének okait és miértjét még világosabbá tette volna.

Itt is hiányzik a front- és hadseregpáncsnok parancsainak, intézkedéseinek világos bemutatása. Hiányoljuk ezt különösen azért, mert a szerző más kérdésekkel zászlóaljig bezárólag részletesen foglalkozik. Megemlíti, hogy a hadsereg arcvonalát 150 km-re csökkentik. Ismerteti a fővédővonal és a második lépcsőben lévő erők elhelyezését. A 109. és többi oldalakon azonban ismét nagyon zavaró a jobb és balszárny helyett a nyugaton, délen, délkeleten stb. kifejezések használata.

Az 1. Bolgár Hadsereg tevékenységét, a márciusi védelmi hadműveletre való felkészülését a szerző gondos aprólékosággal mutatja be. Nemcsak a szervezési változásokra tér ki. Többek között, hogy a hadosztályokat két hadtestbe szervezték, hanem az előző harcokban nyert tapasztalatok alapján végrehajtott intézkedések ismertetésére is. Ugyanakkor jó lett volna, ha részletesebben értékeli a két hadtest feladatát. Megmagyarázza, mi volt az oka annak, hogy a négy hadosztályból álló III. hadtest 35 km széles sávot kapott, míg a két hadosztályból álló IV. hadtest 100 km-t. Igaz, utóbbinak ebből 90 km a Dráva mellett húzódtott (tehát folyóvédelem volt), ennek ellenére aránytalanul nehéz feladatot kellett megoldania. Különösen, ha a Drá-

vától délre elhelyezkedő német csapatok erejét nézzük. Ilyen széles védelmi sávval rendelkező hadtest parancsnokának nem lehet felróni, hogy harcálláspontját a peremvonaltól 40 km mélységben helyezte el. Célszerűbb lett volna, ha a szerző megadja a hadtestparancsnok figyelőpontjának és tartalék figyelőpontjának, valamint tartalék harcálláspontjának a helyét és ezzel megmutatja, mennyiben biztosította vagy nem biztosította a vezetési pontok elhelyezése a hadtest harcának vezetését.

A szerző, ha ezekre a kérdésekre nem is ad választ, annál gazdagabb anyaggal szolgál az alegységek, egységek és hadosztályok védelmi és támadó harcainak ismertetésénél. Színes, élénk, minden részletre kiterjedő leírásával megeleveníti a bolgár csa-

patok hősieles küzdelmét. A nemrég még nehézségekkel küzdő, itt-ott bizonytalankodó egység- és alegységparancsnokok és harcosok szinte szemünk láttára válnak a harc mesterreivé.

Godó Ágnes munkája a Dél-Magyarországon vívott felszabadító harcok bemutatásával 1945 történetéből egy fehér foltot tüntetett el, ezzel egyúttal hozzájárult a bolgár—magyar barátság tovább erősítéséhez. Megmutatta, hogy a testvéri bolgár hadsereg katonái, milyen önfeláldozóan hulltak vérüket hazánk felszabadításáért.

A vázlatokkal, táblázatokkal illusztrált könyv nemcsak Magyarországon, de valószínűleg Bulgáriában is jogosan tarthat számot széles körű érdeklődésre.

Nagy Gábor